

Új állandó kiállítás Sárospatakon, a Rákóczi-várban

Sárospatak hazánk északkeleti részén, a Zempléni-hegység és az Alföld találkozásánál, a Bodrog folyó két partján fekszik. A város műemlékei közül a Rákóczi-várat és a Református Kollégiumot keresik fel legtöbben. A pataki vár hazánk legjelentősebb épen maradt késő reneszánsz épületegyüttese. Építése Perényi Péter birtoklásához, az 1534 és 1541 közötti időhöz köthető. A vár fénykorát a XVII. században, a Rákócziak korában élte. 1616–1710 között Sárospatak a hatalmas Rákóczi-birtokok központja, a fejedelmi család kedvelt tartózkodási helye. Pataknak ekkor országos jelentőségű politikai és kulturális szerepe volt. A vár teljes kiépítettségét 1685-ös látképe őrizte meg számunkra.

Az épületegyütteshez kapcsolódó híres kertek történetét ugyancsak a XVI. századtól követhetjük nyomon. A XVII. század egyik nevezetes kertje Lorántffy Zsuzsanna Gombos-kertje, amelyet már Balassi Bálint is megénekelte néhány évtizeddel korábban. Füge, gránátalma, tulipán, rozsmaring, liliom pompáztak Patakon.

A várkastély főhomlokzata a Bretzenheim-család idejében, a XIX. század első felében nyerte el mai romantikus-eklektikus formáját. Megőrizte ugyanakkor a Vörös-torony a XVI–XVII. századi késő reneszánsz jellegét, míg az egykori erődrendszer romjai romantikus részletekként beépültek az angol tájképi kertbe.

Az épületegyüttesben 1950-ben alakult meg a Rákóczi Múzeum. Az intézmény tudatosan vállalt feladata lett a Rákóczi-család, II. Rákóczi Ferenc és a szabadságharc történetének bemutatása, a korszakhoz kapcsolódó tárgyak gyűjtése, megőrzése. Az intézmény bekapcsolódott a XVII–XVIII. századi tudományos kutatásokba, a régészeti feltárások révén monumentális építészettörténelmi emlékek tárháza lett a késő reneszánsz korából. A szűkebb és tágabb terület helytörténetéhez, néprajzához kapcsolódó tárgye gyűjtemények kerültek gyűjteményébe (üveghuták termékei, szőlészeti, borászati eszközök, Telkibánya, Hollóháza, Sárospatak kerámiaiparának használati és díszedényei, stb.).

Az alapítás évében a Vörös-torony és a Perényi-szárny berendezése jelentette az első kiállítást. 1959-ben az új állandó kiállítás már az egész emeleti teremsort birtokba vette. Az 1960-as évektől vitathatatlan, hogy az itteni az ország legjelentősebb Rákóczi-kiállítása. A folyamatosan gyarapodó saját gyűjtemény műtárgyai mellett az 1950-es évektől a Magyar Nemzeti Múzeum állandó kölcsönzője a Patakon rendezett kiállításoknak.

2003-ban a Rákóczi-szabadságharc zászlóbontásának 300. évfordulóját a Magyar Nemzeti Múzeum Rákóczi Múzeuma új állandó kiállítással köszöntötte. A „Rákócziak dicső kora” című kiállítás a Rákóczi-család, Magyarország és Sárospatak XVII–XVIII. századi tör-

ténetét követi nyomon. 855 m²-en, 11 teremben, csaknem 800 tárgy, viselet, fegyver, bútor mutatja be a korszak eseményeit és művelődéstörténetét.

A köznemesi eredetű Rákóczi-család Zemplén megyéből származott. A XVI. században a török-kori harcokban emelkedtek fel, szereztek nevet és vagyont. Zsigmond, a család első, országosan ismert alakja, aki 1607-ben Erdély fejedelme lett. Fia, I. Rákóczi György, Lorántffy Zsuzsannával kötött házassága révén, 1616-ban szerezte meg Sárospatakot. Csaknem egy évszázadig ez a vár volt a Rákóczi-birtokok központja, és a család kedvelt tartózkodási helye, fénykort és gazdagságot hozva a város és a vár életébe. Fejedelmi rangjukhoz méltóan bővítették, szépítették az itteni várkastélyt, amelynek a XVII. században országos jelentőségű politikai, kulturális és művészeti kisugárzása volt. Pompás bútorok, falikárpit, ékszerek, úrihímezéses terítők jelzik a korszak, a „virágos reneszánsz” tárgyi örökségét.

I. Rákóczi György és felesége a legnagyobb patrónusként támogatták a református egyházat, az iskoláztatást és a könyvnyomtatást. Híres könyvtáruk néhány darabja éppúgy látható kiállításunkon, mint a mezővárosok világát idéző XVII. századi templomrekonstrukció, az eredeti magyarfülpösi fakazettákkal. Adományaik tették lehetővé református kollégiumaink – köztük Sárospatak – virágzását. A család meghívására érkezett Patakra a kor legkiválóbb pedagógusa, Comenius. Itt készült el az Orbis Sensualium Pictus (mely kiállításunkon is látható), amely a modern pedagógia alapjait teremtette meg.

A pataki vár Sub Rosa-termében folytak a Habsburg-ellenes összeesküvés tárgyalásai. Egyik vezetőjük I. Rákóczi Ferenc volt. A bolthajtást összefogó rózsáról elnevezett frissen restaurált szobácska új kiállításunkon látható először XVII. századi formájában.

II. Rákóczi Ferenc 1676. március 27-én született Borsiban. Gyermekkorra egybeesett a Magyarország felszabadításáért vívott török háborúval, Thököly Imre császárellenes küzdelmével. Édesanyja mellett élte át Munkács két és fél esztendeig tartó hős védelmét. 1694-ben feleségével, Hesseni Sarolta Amáliával, Sárospatakon fejedelmi udvart rendezett be. Az aranyozott ötvös-tárgyak fejedelmi kollekciója szemlélteti a Rákóczi-család gazdagságát, amelyhez legnagyobb jövedelmű forrásként Tokaj-Hegyalja szőlőterületei és a bor kereskedelmének jövedelme járultak hozzá. Kiállításunkon együtt csodálhatók meg a XVII–XVIII. század fordulóját idéző eredeti bútorok és a pompás főnemesi díszruhák rekonstrukciói.

II. Rákóczi Ferenc hamarosan a Habsburg berendezkedéssel elégedetlen nemesség szervezkedésének vezetője lett. Letartóztatták, de sikerült Lengyelországba szökönie. A tiszaháti felkelők hívására tért haza, és állt a nemzeti szabadságküzdelem élére. Fegyverbe szólító szavára melléállt az ország nemes és nem nemes lakossága. Kiállításunk különleges darabja egy eredeti, évszámú zászló, felirata: „Pro Deo et Patria” – „Istenért és a Hazáért”. A szabadságharc hangulatát idézi csata-teret bemutató életképünk. Viseletrekonstrukciók mu-

tatják be Rákóczi katonáit éppúgy, mint a szemben álló erőket. Zászlók, fegyverek, felszerszámozott ló egésztí ki a korszak katonai küzdelmeinek bemutatását.

1705-ben létrejött a rendi konföderáció, II. Rákóczi Ferenc Magyarország vezérlő fejedelme lett. Erdély is fejedelmévé választotta. Reguláris hadsereg megteremtésén munkálkodott és bízott a nemzetközi szövetség segítségével. A Rákóczi-szabadságharc küzdelmeit a spanyol örökösödési háborút lezáró új, európai béke-rendszer részeként szerette volna rendezni. A katonáskodó jobbágyok számára az 1708-as sárospataki országgyűlésen biztosította a hajdúszabadságot. Az eseményt hangulatos enteriőr jeleníti meg.

Intézkedése azonban már megkésett, a külföldi segítség reménye pedig hiábavalónak bizonyult. A kurucok a Felső-Tiszavidékre szorultak vissza és tárgyalások kezdődtek a békéről a császár képviselőivel. 1711-ben megkötötték a szatmári békét, a magyar főrendek és a Habsburg-dinasztia kompromisszumát. A fejedelem az amnesztia helyett a száműzetést választotta. Élete utolsó éveit a törökországi Rodostóban töltötte. Itt faragta a bemutatott gyertyatartókat, és a gyönyörűen festett karosszéket (másolat). 1735. április 8-án halt meg. Hamvait 1906-ban hozták haza és a kassai Szent Erzsébet Dómban temették el. Az eseményről film készült, amely látható kiállításunkon. Különleges nemzeti ereklyénk, a fejedelem halotti palástja is bemutatásra került.

Kiállításunk zárásaként egy önálló bútortörténeti rész látható. A sárospataki vár a XVI. századtól kezdve a birtokos családok kedvelt lakóhelye volt. Bútorkiállításunk termeiben időrendi sorrendben haladva enteriőrök követik a bútorművesség és a pataki várkastély évszázados fejlődését.

A 2003. október 25-én megnyílt kiállítás igyekszik a kor elvárásaival tudományos, technikai, informatikai szinten lépést tartani. A kiállítással egy időben elkészült a „Rákócziak dicső kora” című vezető. A gazdagon illusztrált, színes kötet bemutatja a kiállítás történelmi hátterét, a Rákóczi-család szerepét és ismerteti a kiállításon látható tárgyakat, amelyek közül a legjelentősebbek illusztrációként is megjelennek. Angol, illetve német nyelvű rezümé egészíti ki a kötetet. 2004-ben a ki-

állítás-vezető angol és szlovák nyelvű változata is megjelent. Képeslapok, magyar, angol, német nyelvű színes, rövid összefoglalót tartalmazó leporellók ugyancsak segítik a kiállításon való tájékozódást.

Több évtizedes hagyománya van Sárospatakon a történeti témákat feldolgozó konferenciáknak. 2003-ban nemzetközi tanácskozásunk ugyancsak az évfordulót köszöntötte. A „Rákóczi-szabadságharc és Közép-Európa” konferencián elhangzott előadások hasonló címmel két kötetben meg is jelentek a Rákóczi Múzeum tudományos kiadványában (A Sárospataki Rákóczi Múzeum füzetek, 45–46. Sárospatak, 2003. Szerk. Tamás Edit).

A Magyar Nemzeti Múzeum Rákóczi Múzeuma az említett új kiállításon kívül több más állandó kiállítással is várja látogatóit. A Vörös-toronyban a „Főúri élet a XVI–XVII. században” című kiállításunk gazdag késő reneszánsz bútor gyűjteményünket mutatja be hiteles történelmi építészeti terek között. A Vörös-toronyból kiemelt eredeti késő reneszánsz faragványok, a „Beszélő kövek” kiállításunkon és a Lapidáriumokban jelennek meg. Sárospatak Tokaj-Hegyalja egyik központi települése. Az itteni szőlő- és borkultúra tárgyi emlékei egyik állandó kiállításunkon megtekinthetők. A reneszánsz könyha nem csak kiállítás, XVII. századot idéző reneszánsz lakomák kedvelt helyszíne is. 2003 tavaszán a Múzsák Templomával, az egykori trinitárius kolostor épületével bővült intézményünk (a hosszú évekig Borostyán Szállóként ismert épület). Itt kapott helyet Farkas Ferenc zeneszerző emlékszobája, és lehetőségünk van a felújított épületben időszakos kiállítások rendezésére is.

A múzeum rangos kulturális eseményeknek ad otthont. Pünkösdkor Árpád-házi Szent Erzsébetre emlékezzünk egyházi körmenettel, kosztümös történelmi felvonulással. Augusztusban a Zempléni Fesztivál hangversenyei és a társdművészetek rendezvényei zajlanak a vár falai között.

A múzeum kiállításairól, gyűjteményeiről, rendezvényeiről elektronikus úton is információkat kaphatnak a www.spatak.hu címen.

Tamás Edit

A Szegedi Királyi Kerületi Börtön lényegében a 120 éve létrejött építészeti keretek között működik ma is. Hozzátartozik a pontossághoz, hogy ma már két intézmény munkája ismert Szegeden. (A Mars téren a fegyház és börtön fokozatúak, a Dorozsmai úton az előzetes letartóztatottak büntetés-végrehajtása történik.)

A januárban megnyílt börtöntörténeti mini-kiállítás a Móra Ferenc Múzeumban nem a szakembereknek szól – ők összefüggésekben, részletekben ismerik a büntetés-végrehajtást – hanem a múzeum-látogató, érdeklődő közönségnek, a civileknek. Ez a kiállítás a történetiség szemlélete mellett felvillantja a bűnözés-, az igazságszolgáltatás-, és a büntetés-végrehajtás kapcsolatát.

A 120 éves évforduló alkalmából a Szegedi Bünte-

Börtöntörténeti kiállítás a szegedi Móra Ferenc Múzeumban

tés-végrehajtás három jól elkülöníthető szakaszára jellemző tárgyi emlékeket, szellemi termékeket mutat be a kiállítás.

Az első szakasz az első magyar központi börtön működésével szorosan összefüggő, királyi rendelettel létrehozott várbörtön és fenyítő ház története 1785-től 1831-ig.